

HIZKUNTZA MINORIZATUAK ETA EKONOMIA: EUSKARAREN KASUA

Jose M. Zendoia Sainz
Ekonomia Aplikatua I Saila
Euskal Herriko Unibertsitatea

AURKIBIDEA

1. SARRERA: HIZKUNTZA ETA EKONOMIA ... 5; 2. ELEBITASUNA ETA EKONOMIA ... 8; 3. HIZKUNTZA MINORIZATUAK ETA EKONOMIA ... 9; 4. EUSKARAREN KASUA ... 12; 5. IKERKETARAKO BIDE BAT ... 13; 6. LABURPEN MODUAN ... 16; 7. BIBLIOGRAFIA: ... 16.

1. Sarrera: hizkuntza eta ekonomia

Edozein gizarteko kideen arteko harremanak funtsezkoak dira gizarte horren garapenerako. Harreman horien artean garrantzi berezia dute kutsu ekonomikoak dutenak, hauen ondorioz lana antolatu, ondasunak sortu eta trukatu, hainbat eta hainbat zerbitzu eskaini eta aberastasuna banatzen baita, besteak beste. Pertsona eta erakundeen arteko erlazio ekonomikoak (beste harreman gehienak bezala) parteek ezagutzen duten hizkuntza batean edo gehiagotan burutzen dira. Honen guztiagatik esan dezakegu hizkuntzak zeregin nagusia betetzen duela gizartearen garapen ekonomikoan. Horretaz gain, gaurko ekonomia aurreratuetan hizkuntzak berak negozio arlo berezi bat osatzen du.

Nabaria da munduan zehar hizkuntza ugari bizirik dagoela, bakoitzak egoera desberdinean aurkitzen delarik, gizarte desberdinetan erabiliak izatearen ondorioz. Zein lotura mota aurki dezakegu ekonomiaren eta hizkuntzaren artean? Eta nolakoak dira erlazio horiek euskara bezalako hizkuntza bati dagokionean? Honi

buruzko bibliografia aztertuz, esparru zabal eta orokorregandik abiatuz gure kasura iristeko bidea zein den azaltzea da artikulu honetan egingo duguna.

Gaia bere lekuan ondo kokatzeko lehen abiapuntua hizkuntzaren eta ekonomiaren arteko loturak aztertzea da. Pentsatzekoa da abiapuntu orokor hau oso zabala dela. Baina ekonomiaren munduan, zein hizkuntzalaritza alorrean, ez da oso ugaria hizkuntza eta ekonomiaren arteko erlazioak era esplizituan ikertzeko ahalegina, bi zientzia horiek sortzen duten ikerketa-lan eta bibliografia zabalarekin alderatuz, behintzat.

Hizkuntza eta ekonomia, modu orokor batean, harremanetan ipintzen dituzten lanen artean bi aipatuko ditut: Breton eta Mieszkowskik 1977. urtean argitaratu zuten artikulua ("The Economics of Bilingualism" - Elebitasunaren ekonomia), eta Coulmasek 1992an ateratako *Language and Economy* liburua (Hizkuntza eta ekonomia). Aldez aurretik esan beharra dago bi lanak ingelesdunek eginak direla, eta honegatik azaltzen duten ikuspuntua oso mugatua da. Baina guretzako ikuspuntu interesgarria da, munduko hizkuntza boteretsuenaren hiztunen jarrera agertzen baitu.

Bi lan hauetan, hizkuntza, pertsonen arteko komunikaziorako tresnatzat hartzen da, eta tresna izate hori da ekonomiarekin lotzeko balio duena. Pertsonen arteko harremanen artean, zuzenean ala zeharka, harreman ekonomikoak asko dira, eta ez bakarrik salerosketak edo lan-harremanak: unibertsitatera doan ikasleak matrikula ordaindu behar du eta irakasleak kobratzen du, guzti hori hizkuntzaren bitartez egiten den ideia-trukaketa baten orde. Honela ere uler daitezke hainbat eta hainbat komunikazio-mota: ez dirudi telebista programa bat, edo kantaldi bat, harreman ekonomikoak direnik, baina alde batetik kostu bat dute eta bestetik komunikazioaren euskarria hizkuntza da.

Orduan, hizkuntza tresnatzat soilik hartzen badugu, beste edozein konnotazio alde batera utziz, argi dago munduan hizkuntza bakar bat egongo balitz kostuak izugarri murriztuko lirakekeela. Horrela, gobernu eta administrazio desberdinek aurrera daramatzaten hizkuntza politikek, dagozkien lurralde eta komunitateen hizkuntzak babesteko, indartzeko edota suspertzeko asmoz, kostu ekonomikoak igoarazi besterik ez dute egiten.

Tesi honen arabera, eta bera justifikatzeko, ondorengoak bezalako konstatazioak egiten dira:

– hizkuntzan egiten den inbertsioa herrialdeen arteko komunikazio-trabak gainditzeko modua da; herrialde batek eragin txikia badu nazioartean, edo eragin marjinala badu, berak hartu behar ditu bere gain komunikazio kostuak gainditzeko zama. Nolanahi ere, herrialde bat are eta txikiago izan, zenbat eta gehiago behartuta dago kanpo-merkataritza erabiltzera, beraz, honi dagozkio hizkuntzak sortutako trabak ordaintzea.

– hizkuntza batzuren nagusitasunaren arrazoiak hauek dira: hizkuntza horretako nazioaren pisu ekonomikoa; hizkuntza horretako hiztunak nagusi izatea arteetan, zientzian, merkataritzan, teknologian edota ohituren alorrean; merkataritza-kostuak gutxitzeko hartutako bidea. Hizkuntza “amankomun” hauen nagusitzea gizartearen antolakuntza-garapen historikoa da, geroago garapen ekonomikoa bul-tzatzeko ezinbestekoa dena.

– gutxiengoaren kideek beren burua koalifikatu nahi badute gizarte ekono-miko zabalago batean parte hartu ahal izateko, elebidunak izatera pasa behar dute, edo bestela gehiengoaren hizkuntzan elebakar izatera igaro.

– Europako estatuen hezkuntza sistemak bere gain hartzen du atzerriko hiz-kuntza bat (gutxienez) irakastea, horrek dakarren gastuarekin. Gizarte batek gastu hori egiten badu, errentagarritasun ekonomikoa bat duelako egiten du, azken finean, haurrei ez zaie ikastolan ingelesa (edo frantsesa, gaztelera,...) erakusten gehiago jakin dezaten. Erresuma Batuan, Australian edo EEBBetan gastu hori ekidin deza-kete, beharrezkoa ez zaielako. Erresuma Batuan soilik 1989tik aurrera derrigorrez-koa da atzerriko hizkuntza bat ikastea, beti ere bigarren hezkuntzan.

– hizkuntzen heriotza, besteak beste, honako arrazoiaren ondorioa da: fun- zionaltasun galtzea eta egoera berrietara moldatzeko ahalmen eza, industrializazio eta modernizazio prozesuen eraginez.

– eta honelako argumentazio ekonomizista hauen artean, bitxiena: gaur egungo ingelesaren nagusitasuna Estatu Batuek nazioartean duten indar militar eta ekonomikoa ondu da, aurreko 150 urteetan Erresuma Batuak paper hori joku-tu ondoren; horri esker gizarte atzeratueta ingelesa hedatu da (edo armez inposatu), eta nazio horiek kanpo-merkataritza merkatu eta ugaldute, guztien aberastasuna- ren onerako.

(Badago bertsio ez-militarista: kolonietan erakarririk eliteek Europako produktuak hobeak zirenez errez konbentzitu ziren eta ondorioz, azkar eta beren interes propioan nagusien hizkuntzak bereganatu zituzten. Hau kolonietako indarra- rentzat abantaila ekonomikoa handia bihurtu zen, nazioarteko merkataritzan parte hartzeko erraztasuna eman zielako. Bertsio honek aurrekoaren kontraesana gaindi- tzen du, zeren hizkuntzak merkatuan irabazten badu bere nagusitasuna, zergatik aipatu potentzia kolonialisten indarkeria militarra?)

Idazle hauek, argi dagoenez, ultraliberalak dira, aberastasuna handitzeko errezeta ezagun bat aldarrikatzen dutenak: mundu osoan trabarik gabeko merkatu bakar bat lortu behar da, eta ondorioz, hizkuntza bakar bat hedatu, ingelesa hain zuzen. Dena den, agian ez dute borondate txarrik bere planteamenduan, ematen baitu autore hauek ez dutela ulertzen pertsona baten hizkuntzarekiko atxekimen sen- timentala, bibentziala, nortasun egilea, ziurraski beraiek ez dutelako antzekorik

inoiz sentitu. Mehatxatuta ez dagoen hizkuntza-komunitate bateko kideentzat, agian, gai hauei buruz aritzea denbora galtze hutsa izango da.

Hizkuntza eta ekonomiaren arteko erlazioan, ikuspegi zehatz bat azaldu dugu orain arte, ikuspegi ekonomizista deitu dezakeguna, non hizkuntzaren papera, pertsonen ahalmen ekonomikoaren osagarri bat den, giza-kapitalaren osagaia. Badago beste ikuspegi bat, etnizista deiturikoa, eta planteamendu honetan, hizkuntzaren ezaugarri nagusia pertsona bat bere hizkuntza-taldearen kide egitearena da. Honetan oinarrituz, hizkuntza-taldeak subjektu bezala hartuz, komunitate hauen artean gertatzen diren harreman sozioekonomikoak azalduko genituzke. Planteamendu honetan klase sozialen arteko dialektika erabiltzen da, metodologikoki hizkuntza-komunitateak klase sozialekin parekatuz. Honelako lehen ikerketa lanak EEBBtan egin ziren, komunitate hispanoa eta anglofonoaren arteko harreman ekonomikoak aztertzeko¹.

Ematen du ikuspeirik emankorra aurreko bien, hau da, ikuspegi ekonomizista eta etnizistaren arteko bilgunean dagoela. Alegia, norberaren berezko hizkuntza (normalean ama-hizkuntza izango dena, baina pertsona bakoitzak aukeratutako beste edozein ere izan daitekeena), komunitate linguistiko bati, eta zentzu zabal batean, nazio bati lotzeko balio duena da; eta horretaz gain, pertsona horrek ezagutzen dituen gainerako hizkuntzak bere giza-kapitalaren osagarriak dira, bere komunitatetik gairako herremanak edukitzeko ahalmena ematen diotenak. Ez dugu ahaztu behar, noski, norbaiten lehen hizkuntza ere bere giza-kapitalaren osagaia dela.

2. Elebitasuna eta ekonomia

Ikusi ditugun plantemendu horiek, abiapuntu modura hartuta ere, orokorrekiak dira hemen lantzen ari garen gaiarekiko. Hizkuntza minorizatuen eta ekonomiaren arteko erlazioei hurbiltzeko beste enfoke batzuk aipatuko ditugu ondoren. Har dezagun Quebeceko elebitasuna, adibidez. Kasu hau aipatzen bada hemen arrazoi bategatik da: egoera diglosikoek ekonomi munduarekin lotutako arazoak sistematizatzen lehenak izan zirelako hango ikertzaileak.

Orain dela hamarkada gutxi arte, Quebecen honako egoera zegoen: frantses hiztunak gehiengoa izanik, gutxiengo anglofonoak egitura sozioekonomikoaren lekuri hoberenak betetzen zituen: enpresetako zuzendaritza eta administrazioaren ardurako postuak, hala nola sektore publikoko goi karguak; frankofonoak, ordea, gutxi koalifikatutako postuak betetzen zituzten, industrian eta nekazaritzan bereziki, diru-sarrera txikiagoak lortuz. Ikerketa gehienak talde linguistiko bakoitzeko kideen sarrerak eta produktibitatea aztertzean zentratu ziren², modelo teoriko desberdinak

1. Adibidez, Gilles Grenier-ek 1982 urtetik aurrera burututakoak.

erabiliz: sareen teoria, kapitalaren jabeen estrategiak, lan-merkatuko partaideen arteko komunikazio-hesiak. Oraindik ere, elebitasunaren ondorio ekonomikoak aztertzeko saio nagusiak Quebecen egiten dira.

3. Hizkuntza minorizatuak eta ekonomia

Gure gaia oraindik gehiago mugatu behar dugu, euskararen kasura iristeko. Azken finean, orain arte erabili diren adibideak ez dira parekagarriak hemengo egoerarekin. Quebecen lehian dauden hizkuntzak ez dira hizkuntza mehatxatuak; ezta EEBBtan ere ingelesa eta gainerako hizkuntzak (gaztelera, txinera,...). Hizkuntza minorizatuak dira hemen interesatzen zaizkigunak, zehazkiago, hizkuntza horiek ekonomiarekin duten lotura.

Hizkuntza minorizatu gisa zer ulertzen den azaldu beharko dugu alde zurretik. Badaude beste zenbait termino hizkuntza hauek kalifikatzeko: minoritarioak, eskualdekoak (erregionalak), gutxiago erabiliak (beste batzuk baino), eremu urrikoak. Artikulu honetan, hizkuntza minorizatuaren kontzeptua erabili da, “minorizatu” izenlagunak egoera historiko baten ondorioz gertatutako fenomeno bat adierazten duelako, hain zuzen, lehenago minoritario ez zena, hainbat arrazoi medio, oraingo egoera gutxiengotu batera pasatzearen fenomeno. François Grin-en definizioaz baliatuz: “hizkuntza minorizatu bat emandako eremu geografiko bateko biztanlegoaren erdiak baino gutxiagok mintzatzen duen hizkuntza da; definiziotik kanpo utziz beste eremu batzutan gehiengoaren hizkuntzak direnak”.

Zentzu hertsia honetan hartzen badugu hizkuntza minorizatuaren kontzeptua, eta Europako Batasunera mugatuz, ondoko hamalau kasuak ditugu: irlandera-gaeilge, Irlandan; gaelikoa-gàidhlig, Eskozian; galesera-cymraeg, Galesen; ladinoa-ladin eta friulera-furlan, Italiako iparraldeko Ladinia eta Friul eskualdeetan; bretoiera-brezhoneg, Bretainian; okzitania-occitan, Okzitanian; korsikera-corsu, Korsikan; frisiera-frasch, Frisian; sardiniera-sardu, Sardinian; laponiera-sámegiella, Laponian; katalana-catalá, Katalunian, Valentzian, Baialetan eta Rosselló-n; galiziera-galego, Galizian; eta euskara Euskal Herrian.

Esan bezala, aurrekoen artean ez daude beste nonbait hizkuntza nagusiak direnak, esaterako Danimarkan dagoen komunitate alemana, alemaniera ez baita hizkuntza minorizatu bat, bistan denez. Honelako kasuak ere kontsideratzen baditugu, Europako Batasunean guztira berrogeita zortzi³ komunitate ditugu nolabaiteko

2. Irabaziei dagokionez, 1970ean frankofono batek anglofono baten %61,3a jasotzen zuen, 1980an, berriz, diferentziak txikiagoak ziren, aurreko proportzioa %76,3koa izanik.

3. Hizkuntza minorizatueterako Europako Bulegoaren datuak erabiliz.

egoera elebidun edo eleanitzetan, Portugal izanik bere baitan hizkuntza-komunitate minoritariorik ez duen estatu bakarra.

Aurrekoa zehaztu ondoren, hizkuntza minorizatuak ekonomiarekin eduki dezaketen harremanak identifikatu nahi ditugu, eta ondokoak izan litezke horietako batzuk:

– Hizkuntza, ekonomiaren sektore berezi gisa, aldagai makroekonomikotzat hartzea; bere kontifikazioa garrantzizkoa da herrialdeko Produktu Gordinean duen pisua neurtzeko⁴. Honi buruzko zehaztasun zabalagoak emango ditugu artikulu honen bukaeran, beti ere euskararen kasuari gagozkiola.

– Aurrekoarekin lotuta, baina ikuspegi mikroekonomiko batez, hizkuntza merkatu-ondasun gisa, edo hizkuntzaren merkatua dugu: hizkuntza minorizatuaren sortutako produktuen eskaintza eta eskaria, hizkuntza minorizatuak eta beste hizkuntzetako ondasunek erabiltzaileei ematen dieten baliagarritasun marjinala, eta ekoizleei suposatzen dieten kostu marjinala (ondasun horien prezio-diferentziak aztertzeko), hizkuntza minorizatuaren egindako inbertsioak zehaztu (komunikabideetan, liburugintzan, kulturgintzan, hezkuntzan, eta abarretan), eta ahal bada, inbertsio horien produktibitatea neurtzeko metodoak bilatu⁵.

– Garapen ekonomikoa eta hizkuntza minorizatuaren atzerakada: gorago aipatu kasu gehienetan (agian, katalanaren kasua salbuespena litzateke) nabaria da garapen ekonomikoarekin batera hizkuntzen atzerakada gertatu dela. Fenomeno horretako aldagaiak langilegoaren eta kapitalaren mugikortasunari lotuta daude, eta ekonomiaren globalizazioa dela eta, hizkuntza askoren iraupena kolokan egon daiteke liberalizazio hertsia aplikatzen bada⁶.

– Klase sozialak eta hizkuntza-taldeak, gorago aipatu dugun ikuspegi etnizista erabiliz: aztertu beharko litzateke zenbateraino gertatzen den hizkuntza desberdinetako hiztunek klase sozial desberdinak osatzen dituztela, honek

4. Antzeko lan baten aipamena topatu dut "The Diversity Dividend" artikuluan (Adam Price et al.): 1993an Eskoziako gaelikoz ekoiztu zenaren balioa 50 milioi ECUtako izan zen (8.000 milioi pta.), mila lanpostu okupatuz. Ez dut ezagutzen nolako den lana, eta zer nolako irizpideak erabili diren.

5. Hocevar-en lanean ("Equilibria in linguistic minority markets") ondokoak aztertzen dira teorikoki: kontsumitzailearen orera bere hizkuntza ezaugarrien arabera, eskaintza monopolistikoaren eragina hizkuntza minorizatuaren sortutako produktuaren, lan faktorearen ordaintza hizkuntzaren arabera. Honako ondorioa du: hizkuntza minorizatuaren egindako gastua Paretoren optimalitatea hobetzen du.

6. Gai hau gehien landu dena izan da. Hizkuntzalariek ere aspalditik aipatzen dute hizkuntzen malgutasuna egoera berrietara moldatzeko, hauen iraupenerako baldintza bezala, eta egoera berria esaten denean, garapenak sortutakoa dela uler daiteke. Hizkuntza eta ekonomia lotzen direnean, beti azaltzen da puntu hau, eta hizkuntza askoren erronka da, baita gurearena ere: nola aurre egin progosoari?

dakartzan bereizketa sozioekonomikoak aipatuz (soldata, enplegu mota eta bizi-maila desberdinak,...). Era berean, gizarte barneko mugikortasunean hizkuntzen ezagupenak jokatzen duen papera ikertzeko gaia da⁷. Honen atzean, askotan aipatzen den hizkuntzaren estatusa eta prestigioa daude, hizkuntza batek nolabaiteko ohorea ez duen bitartean, etorkizun beltza du, eta ohorea klase sozial nagusiak ematen du.

– Hizkuntza politikak: hizkuntza minorizatuaren sustapenerako administrazioak egiten duen gastua aztertu, bai koantitatiboki (diru kopurua eta aurrekontuetan duten pisua aztertuz), bai koalatiboki (zertan inbertitzen den gastu hori, nolako eragina duen). Hau da, botere publikoek, herritarren ordezkari gisa, hizkuntzen iraupen eta aurrerapenerako hartzen duten jarreraren neurketa moneta-unitateetan⁸.

– Hizkuntza minorizatuari dagokion lurraldearen irudia: alor honetan aztertzea da hizkuntza minorizatuaren duten lurraldeetan inbertsioak erakartzeko arazoak sortzen ote diren, bai biztanleen hizkuntza gaitasuna dela eta, bai hizkuntza politikak sor ditzakeen “traba” eta kostu gehigarriak direla eta⁹.

– Hizkuntza-espazioak eta eremu ekonomikoak: hizkuntza minorizatu bera duten eskualdeen artean, hizkuntzak berak errazten dituen sare komertzialak ugaltzearen ondorioz, eremu ekonomiko berezi bat osatzen den ala ez ikusi beharko litzateke¹⁰.

Aurrekoak dira, artikulua amaietan aipatzen den bibliografia aztertuz, hizkuntza minorizatuaren arlo ekonomikoarekin eduki ditzaketen lotura posible batzuk. Aipatzekoa da bibliografia hori Europako hizkuntza minorizatuari dagokiola, esparru hau gehien landu dutenak galestarrak eta irlandarrak direlarik. Badaude ere beste zenbait lan, baina ez dira hain ugariak edo ez diote gaiari heltzen horren era zehatz eta zorrotzean.

7. Esan bezala, Canada eta EEBBtako kasuen ikerketak aintzindari izan dira, baina badaude beste zenbait, adibidez, gaur egun gizarte mugikortasunerako galeserak lortu duen garrantzia, Glyn Williams-en lanean azaltzen da.

8. Hizkuntza politiken aurka lehen aipatu den jarrera ez da ahaztu behar: irlandera suspertzearen aurkakoan artean Irlandako Ogasunaren arduradunak egon dira, horretan baliabide gehiegi gastatzen omen delako.

9. Badago Pellenbarg-ek egindako lan bat, Frisiak inbertsoreentzat duen irudiari buruz, eta irudi horretan hizkuntza politikak duen eraginari buruz.

10. Hemen hizkuntza katalanak biltzen dituen eskualdeen kasua nabariena da (Països Catalans deituriko eremua), eta Ninyoles-ek aztertu du.

4. Euskararen kasua

Azkenik, eta gureari etorritz, euskararen kasuari heldu beharko diogu. Hizkuntzak, eta hauen artean, hizkuntza minorizatuak, ekonomiarekin uztartzeko zenbait elkargune aipatu ditugu. Orain falta dena zera da: elkargune horiek gure hizkuntzan nolakoak diren ikertzea.

Euskararen kasuan, eta ekonomiarekin loturik, honako arloetan egin beharko litzateke azterketa sakon bat (gerta daiteke arlo horietan zer edo zer eginda egoitea dagoeneko, baina emaitzak elkarren artean lotu gabe izatea) :

- Azterketa soziologikoa: biztanlegoaren kopuruan euskaldunen proportzioa neurtu, eta bai euskaldunen eta erdaldunen artean, bertakoen eta etorkinen arteko kopuruak zehaztu, inmigrazioaren eragina neurtzeko.
- Enpresetako goi-karguen hizkuntza eta jatorriari buruz, kanpotik zenbat goi-kargu etorri diren zehaztu behar da kanpo-inbertsioek bultzatzen duten hizkuntza egoerak aztertzeko; baita bertako goi-karguen hizkuntza-erabilera ere (euskararen ezagupena eta erabilera). Lanpostu hobeak lortzeko euskarak eduki dezakeen garrantzia muga liteke honela.
- Kanpoaldearekin enpresek dituzten harremanen hizkuntza ereduak eta bertako enpresen arteko harremanen hizkuntza erabilera. Lehenengoari dagokionez, suposa daiteke euskarak ez duela inolako pisurik edukiko (gaztelera, frantsesa edota ingelesaren aurrean), baina bigarrenari buruz, euskararen presentzia oso positiboa izan daiteke hizkuntzaren irudiarentzat.
- Euskara lan-hizkuntza ote den aztertu, zein sektoretan, zein mailatan, zein eskualdetan, etabar. Gorago aipatu bezala, honekin lanpostuz aldatzeko euskararen ezagupenak duen papera ikertuko genuke.
- Euskara, Euskal Herriko ondasun berezia izanik, kanpotarrak erakartzeko potentzial gisa erabil ote daitekeen ikusi (turismo kulturala).
- Euskaraz egindako ondasunen produkzioaren aurrekontuak zenbatu, eta ahal izanez gero, euskara produkzio-sektore bezala mugatu, BPGean duen pisua neurtuz.

Ikerketa-esparru desberdinetan lortutako emaitzak alderatzea izango litzateke gure azken lana. Lehenengo pausua, marko orokorrean egon daitezkeen erlazioak mugatzea izango da, eta bigarrenik, erlazio horiek euskararen kasu berezian nolakoak diren aztertzea.

Aurreko guztiak datu-bilketa lan handia suposatzen du. Artikulu honetan agertzen duguna, aurrerantzean lantzeko egitasmo zabal baten aurkezpena besterik ez da. Datu baliagarri asko dago gure esku, publikoak direlako edo dagoeneko zenbait ikerketa eta txostenetan bilduak daudelako, eta beste datu asko eskuratzea ez da zaila izango. Baina lanari ikuspegi global bat emateko, datu guztiak ordenatu, erlazioatu eta alderatu beharko dira. Lan hori da zabalik geratzen dena, eta beste artikuluetan publikatzen joango dena.

5. Ikerketarako bide bat

Aurreko puntuan, euskararen eta ekonomiaren arteko elkarguneen zerrenda egin denean, ondokoa aipatu da: euskararekin lotutako ekinbide guztien balorazio ekonomikoa egitea, euskal ekonomiaren barruan euskarak sektore ekonomikoko berezi moduan daukan garrantzia zehazteko. Datuak jasotzen hasi aurretik pentsa dezakegu euskarari lotutako ekoizpen guztia, dirutan neurtua, pisu nabarmena agertuko duela euskal produktuaren barnean, aldagai makroekonomiko gisa hartuta.

Helburu horretarako egin beharreko datu-bilketa lan mardula da, eta zehaztasun osoa ezinezkoa izango bada ere, ahalik eta emaitza zuzenena lortzen saiatu beharko dugu. Oraingoan, lan-metodologia bat mugatzen saiatuko gara, gehienbat aukeratu beharreko bideak markatzeko eta topatuko ditugun zailtasunak aurrikusteko.

Euskarak sektore ekonomikoko moduan duen pisua neurtzeko, berarekin zerikusia zuzena duten arlo edo sektoreen zerrenda bat egitea da lehen pausua, eta bigarrenik, sektore hauetako iharduera burutzeko erabilitako diru-iturriak eta kopuruak zehaztea.

1.- Euskararekin zerikusia duten arloen zerrenda mugatzen saiatuko gara. Zerrenda hau, zenbat eta zehaztasun gehiago erantsita, nahi adina luza daiteke. Hona hemen hurbilketa bat:

- Irakaskuntza arautua (Derrigorrezko Hezkuntza, Bigarren Hezkuntza eta Unibertsitatea)
- Komunikabideak (prentsa, telebista, irratia)
- Kultura (liburugintza, ikusentzutekoak: musika, antzerkia, filmak, bertsolaritza, etab.)
- Euskararen irakaskuntza
- Itzulpen eta bikoizketak
- Ikerkuntza (euskaraz eta euskarari buruzkoa)
- Euskaltzaindia

– Honi gehitu behar zaio sektore publikoak euskalduntzeko eta euskararen sustapenerako burututako kanpainak, hala nola sektore pribatuak egindakoak; bai lehen sektoreak, industriak eta zerbitzuen sektoreak.

Zerrenda hau, esan bezala, hurbilketa bat besterik ez da eta agian beste era batean planteatu daiteke. Nabaria da, noski, sektore horietako ekintza desberdinak, askotan elkar gurutzatuko direla, honek zailtasun gehigarri bat eranstean duelarik.

2.- Gorago aipatu diren arlo horien iharduerak burutzeko diru-iturri desberdinak egongo dira, eta puntu honetan ondoko xehetasunak aipatu nahi genituzke:

Alde batetik, sektore publikoa dugu, eta horretarako Euskal Herrian dauden administrazio guztiak kontutan hartu behar dira: espainola, frantsesa, EAEkoa, Nafarroakoa, Autonomi Elkarteko administrazio foralak (Araba, Bizkaia eta Gipuzkoakoak), Akitania eskualdekoa, Pirinio Atlantikoetako departamentukoa, eta azkenik, udalerrri desberdinetakoak.

Pentsatzekoa da hauetako administrazio batzuk euskararekiko egiten duten gastua askoz ere handiagoa izango dela beste batzuek egiten dutenarekin alderatu gero, beraz, guztien artean adierazgarrienek dute garrantzi gehiago, eta hori lanean hasteko irizpide bat da. Halere, ikerketa sakon bat egiteko, administrazio guztiak datu zehatzak jasotzea ezinbestekoa da, helburu praktikoko baten ikuspegitik ez bada ere: administrazio desberdinek, beren eskumenen barne, euskararekiko duten jarre-
rak alderatzeak eragin positiboa eduki dezake euskararentzat, nolabaiteko lehia sortu baitaiteke administrazio horietako arduradunen artean.

Beste aldetik, sektore pribatua dago, eta hemen euskararekiko bi iharduera mota bereiztea garrantzizkoa da: irabazasmoa (“ánimo de lucro” delakoa) duten aktoreena eta irabazi ekonomikoa jarraitzen ez dutenena. Honek kontabilizazio arazoak sortzen ditu, euskara sektore ekonomikoa gisa neurtu nahi badugu. Jar dezagun adibide posible bat: rock talde batek 800.000 pta. kobratzen du aktuzio bakoitzeko, baina AEKren alde debalde jotzeko prest dago, eta hala egiten du Korrikaren egunean. Talde horrek, irratikate komertzial batek antolatutako kontzertu batean esandako dirua kobratuko luke, eta bien kontabilitatean azalduko litzateke. Baina AEKren alde jotzen duenean, kontzertua egin egiten da, eta balio ekonomikoa bera du (gehia-
go ez bada), inongo kontabilitatean azaltzen ez delarik. Teorian AEKren ezohizko irabazia da eta musika taldearen ezohizko galera, baina gure helbururako, hau da, euskararen balioa neurtzeko, daturik gabe geratzen gara. Guztiok dakigu euskararen alde dauden eta egon diren boluntarioen kopurua ezin dela salbuespen soil gisa hartu.

Aurrekoaz gain, sektore pribatuak euskararekiko egiten duen gastua kontabilizatzeko, enpresaz-enpresa jo beharko genuke. Egia esan, enpresen ehuneko

handi batek honelako gasturik egingo ez duela suposa dezakegu, edo egitekotan, gastu puntual txikiak izango direla; eta sektore adierazgarrien enpresak lokalizatze-ko ez dago hainbeste arazorik, zerrendak mugatukoak direlako: itzulpen-zerbitzue-tako enpresak telefono-aurkitegian datoz, esaterako.

Zailtasun handiagoa topa dezakegu, agian, enpresa horien fakturazio zuzena ezagutzeko, eta beren iharduera euskararekin bakarrik loturik ez badago, euskarari dagokiona mugatzeko.

3.- Aurreko bi pausuk eman ondoren, arlo bakoitzaren ihardueraren balio ekonomikoa neurtzea da hurrengoa. Noski, kontabilitate bikoitzaren ezaugarriak kontutan hartu beharko ditugu: batek ordaintzen duena beste batek kobratzen du, eta bien kontuetan azalduko da. Honek abantail bat ematen du ere: urte batean euskaraz egiten diren ikuskizun guztien zerrenda zehatza lortzea nekeza bada ere (zenbateko ordainketak egon diren neurtzeko), errazagoa da, teoriarik behintzat, ikuskizun horiek eskaintzen dituztenek urtean zehar egindako kobrantzak zenbatzea.

Baina balorazio ekonomikoa egiterakoan arazo metodologiko handiago bat dugu. Eman dezagun Gipuzkoako derrigorrezko hezkuntza D ereduan soilik eskaintzen dela, haur guztiek euskaraz ikasteko matrikulatuta daudela. Hezkuntzak suposatzen duen kostua ez da euskarari lotu beharreko gastua, irakaskuntzari berari dagokiolako. Bakarrik kontutan hartu beharko da euskaraz bereziki irakasteagatik sortutako gastu gehigarriak: irakasleen birziklapena, ikasmaterialaren egokitzea, eta antzekoak. Baina bestalde, ondokoa pentsa dezakegu ere: datorren urtean ume guztiak A ereduan matrikulatuko balira, gaztekeraz ikasteko, administrazioaren gastu osoa berdintsua litzateke, eta kostu berdinarekin euskalduntzea nulua litzateke, negatiboa ez esateagatik.

Beraz, euskaraz eskainitako hezkuntzak, eta honek dakarren gastuak, badu bere baitan euskarari lotutako parte bat, eta hori mugatzeko erabili beharreko irizpidea zalantzazkoa da. Antzekoa gertatzen da telebistaren kasuan, eta sakontzen badugu, euskaraz eskeinitako zerbitzu gehienetan.

Euskara ekonomiaren sektore gisa mugatzeko orduan, azken hau da trabarik handiena. Kontutan hartu beharreko gastuen zerrenda egitea lan luzea izango bada ere, azken finean mugatua da, baina euskarari soilik dagokion gastua zein den erabakitzea, ambiguo eta subjektiboa da¹¹. Behar bada, hipotesi desberdinak hartuta lortutako estimazioak alderatzea izan daiteke arazo hau konpontzeko irtenbidea.

11. Euskararen pisua neurtzeko beste metodo bat honakoa litzateke: ondasun eta zerbitzuen sailkapena hauen hizkuntz ezaugarrien arabera. Ondasun eta zerbitzu batzuk euskara hutsean eskaintzen dira, beste batzuk gaztelera/frantsesa hutsean, beste batzuk elebidunak dira, eta azkenik, hizkuntz ezaugarriak ez dutenak daude. Orain, zailtasuna produktu elebidunetan dago, hizkuntza bakoitzaren proportzio egokia zehaztu behar baita.

6. Laburpen moduan

Horago esan den bezala, artikulua honetan egitasmo zabal baten aurkezpena egin nahi izan da, "Euskara eta Ekonomia" gaiaren inguruan. Hori mamitzeko, hizkuntzaren eta ekonomiaren arteko erlazioen artean, bereziki hizkuntza minorizatuen esparruan kokatu behar da gure lana. Nahitaezkoa da arlo honetan Euskal Herriaren antzeko egoera linguistikoetan dauden lekuetan eduki ditzaketen esperientziak aldekatzea eta lortutako emaitzak kontutan hartzea. Ondoren, eta euskararen kasura mugatuz, euskal ekonomiarekin dituen harreman zehatzak aztertu nahi dira, aurreko puntuetan adierazi diren ikerketa-ildoak jarraituz, horietako bakoitzaren metodologia finkatu eta lan sistematiko bat prestatu ondoren.

Emaitza guzti horiekin proposamen zehatzak egin ahal izatea litzateke azken helburua, bai Euskal Herriko administrazioek, bai euskalgintzan diharduten sektore desberdinetako eragileek euskararen sustapenerako erizpideak hobereneratzeko xedez.

7. Bibliografia

- BLOOM, D.E. and GRENIER, G. (1992): "Economic Perspectives on Language: The Relative Value of Bilingualism in Canada and the United States", *Language Loyalties: A Source Book on the Official Language Controversy* (J. Crawford, ed.). University of Chicago Press, Chicago
- BRETON, A. eta MIESZKOWSKI, P. (1977): "The Economics of Bilingualism", *The Political Economy of Fiscal Federalism* (W. Oates, ed.), pp. 261-273. Lexington Books, Lexington.
- COULMAS, F. (1992): *Language and Economy*. Blackwell, Oxford.
- GRENIER, G. (1984): "Une analyse microéconomique des déterminants des transferts linguistiques des minorités hors-Québec", *L'actualité économique*, 62, pp. 149-163
- GRIN, F. (1990): "The Economic Approach to Minority Languages", *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 11, pp. 153-174
- GRIN, F. (1994): "The Economics of Language: Match or Mismatch?", *International Political Science Review*, 15, pp. 25-42
- HOCEVAR, T. (1975): "Equilibria in Linguistic Minority Markets", *Kyklos*, 28, pp. 337-357
- MARSHACK, J. (1965): "Economics of Language", *Behavioral Science*, 10, pp. 135-140
- NINYOLES, R. (1994): "Espai Lingüístic, Economia i Territori", *Actes de les Jornades sobre Normes i Normalització Lingüística: Castelló de la Plana, 17-19 desembre de*

1992: *60é aniversari de les Normes de Castelló*, pp. 37-47. Publicacions de la Universitat Jaume I, Castelló.

- PELLENBARG, P.H. (1993): "Language, Economy and the Regional Image. A case study of Friesland", Ondokoan aurkeztutako papera: Economic development and lesser used languages; partnerships for action. Newcastle Emlyn, Dyfed (Wales, UK), 23-26 September 1993
- PRICE, A. (1995): "Language and Economic Development: Case Study - Wales", Ondokoan aurkeztutako papera: Culture and Economic Development in the European Regions. Tarragona, Catalunya, 17-19 November, 1995
- VILLANCOURT, F. (1985): "Les écrits en économie de la langue", *Economie et Langue* (F. Villancourt, ed.), Montréal: Éditeur Officiel du Québec.
- WILLIAMS, G. (1987): "Bilingualism, class dialect, and social reproduction", *I.J.S.L.*, 66, pp. 85-99
- WILLIAMS, G., ROBERTS, E. and ISAAC, R. (1978): "Language and aspirations for upward social mobility", *Social and Cultural Change in Contemporary Wales* (G. Williams, ed.), Routledge and Kegan Paul, London, pp. 193-206